

יתרו

סתירה — „וכתוב אחד אומר וירד ה' על ה'ס", כדלקמן סעיף ד].

מזו מען זאגען, אז רש"י קומט דא גיט צו פארענטפערן די סתירה פון די צוויי פסוקים, נאך אז אין דעם פסוק דא (נאך איידער מ'ווייס פון דעם ווייטערדיקן פסוק „כי מן השמים גו") איז פאראן א ספק „יכול" צי „ירד עליו ממש" צי גיט: און וויבאלד אז פון דאנעט קען מען גיט מכריע זיין אט דעם ספק, ברענגט דעריבער רש"י א רא"י פון א ווייטער-דיקן פסוק — „ת"ל כי מן השמים דברתי עמכם".

דארף מען פארשטיין: פון וואנען נעמט זיך דא דער מקום לספק צי „ירד עליו ממש".

ב. דער ביאור אין דעם: אין א פריערדיקן פסוק⁵ שטייט „והר סיני עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש" — אז דער בארג האט (נאך) גערויכערט, אבער גיט אז דער בארג (און וואס געפינט זיך אויף אים) האט געברענט — ולכאורה: אויב דער „אש" — „ירד עליו ממש", האט דאך דער הר געדארפט ברענען⁶ [ובפרט די געוויקסן כו' וואס געפינען זיך אויף אים — ווי עס שטייט

א. אויף „וירד ה' על הר סיני" איז רש"י מפרש: יכול ירד עליו ממש ת"ל⁷ כי מן השמים דברתי עמכם מלמד כו' (כדלקמן סעיף ג').

אין פשטות לערנט מען, אז רש"י קומט פארענטפערן די סתירה פון די פסוקים: דא שטייט „וירד ה' על הר סיני", וואס בפשטות מיינט עס „ירד עליו ממש", און שפעטער שטייט „כי מן השמים דברתי עמכם". און אויף דעם ענטפערט רש"י „מלמד כו'".

מען קען אבער גיט לערנען אז דאס איז כוונת רש"י דא — ווייל:

(א) צוליב וואס דארף רש"י מקדים זיין די ווערטער „יכול ירד עליו ממש" — ער האט געדארפט גלייך אנהויבן מיט דער קשיא⁸ „וכתוב אחד אומר כי מן השמים גו" (וכיו"ב)?

(ב) ועיקר: די סתירה צווישן די צוויי פסוקים ווערט ערשט ביים ווייטערדיקן פסוק „כי מן השמים גו" — פארוואס שטעלט זיך רש"י אויף דער סתירה שוין אין אונזער פסוק?

[ובפרט אז אויפן פסוק „כי מן השמים גו" שטעלט זיך טאקע רש"י אויף דער

(1) פרשתנו יט, כ.

(2) פרשתנו כ, ט.

(3) וכפרישי בענין זה עצמו — בכתוב השני (הובא לקמן בפנים).

(4) במשכיל לדוד (וראה גם רע"ב) כתב, דבפירושו „מלמד שהרכין כו" מתרץ רש"י משינ „אל ראש ההר" (עיי"ש) — אבל מזה שרש"י לא העתיק תיבות אלו „אל ראש ההר" בהדבור המתחיל (ואפילו לא רמזו ב„גו"), מוכח, שבפירושו בא לפרש רק התיבות „וירד ה' על הר סיני".

(5) יט, יח. ועד"ז לקמן כ טו: ואת הלפידים גו' ואת ההר (רק) עשן גו'. ולהעיר ממשפטים כד, יז: כאש אוכלת בראש ההר. ואכ"מ.

(6) וכמו בסנה שנאמר (שמות ג, ב) „הסנה בוער כאש".

ואף שגם בהר סיני נאמר (ואתחנן ד, יא) (הובא בפרישי פרשתנו יט, שם ד"ה הכבשן). שם ה, כ) „וההר בוער באש גו" — מ"מ, מכיון שנאמר כאן שההר רק „עשן", מסתבר, ד„בוער" (בנדרד) און פירושו שנראית אש, כ"א שהוא חם ביותר, עשן

ובפרט אז שוין פריער באם סנה בהר סיני — שטייט אז ער האט געברענט. דערפאר איז גלאטער צו לערנען אז אזוי איז עס געווען ע"פ טבע: וויבאלד דער אש ה' איז ניט „ירד עליו ממש“, נאר ער איז געבליבן העכער פונעם בארג, דעריבער האט דער הר ניט געברענט און נאר „עשן כולו“ מצד דעם אש וואס איז געווען (בלויז) נאענט צו אים¹⁰ [ווי דער טבע פון אש, אז ווען עס איז גענוג נאענט צו א זאך גייט ארויס פון דער זאך אז „עשן“].

און דערפאר זאגט רש"י גלייך דא „יכול ירד עליו ממש“ — פון די פסוקים דא¹¹ ווערט א מקום לספק צי „ירד עליו ממש“.

עפ"ז דארף מען אבער פארשטיין לאידך גיסא: פארוואס איז עס בלויז א ספק און רש"י דארף אנקומען צו דער רא"י פון דעם ווייטערדיקן פסוק „כי מן השמים גו“ אז לא „ירד עליו ממש“ — בעת מען ווייט דאס שוין פון דעם פריערדיקן פסוק „והר סיני עשן כולו“, כנ"ל ?

ג. ווייטער איז רש"י ממשך: מלמד שהרכין שמים העליונים ותחתונים והציעו על גבי ההר כמצע על המטה וירד כסא הכבוד עליהם.

דער מקור פון דעם פירוש איז אין מכילתא¹². אבער, ווי גערעדט שוין פיל

בפירוש אין פסוקי אז אויפן הר סיני איז געווען א סנה, ובפשטות איז דאס ניט געווען דער איינציקער סנה¹³ אדער צמח אויפן הר סיני?¹⁴

מען קען זאגן אז דאס וואס דער בארג האט ניט געברענט נאר גערויכערט איז געווען א נס, אבער צוליב וואס מאכען ספעציעל דעם נס?

(וכיר"ב), וכמש"נ (אסתר א, יב), וחמתו בערה. וראה רש"י בשלח ט, ה: כועס .. עלה עשן .. שריפה.

ושאני בסיפור דסנה דנאמר (שמות שם) שתמה שהסנה איננו אוכל.

(7) שמות שם, א.ב.

(8) ראה רמב"ן דברים א, ו.

(9) ראה שמות שם: וינהג את הצאן ג' (כדי לרעות — ראה רש"י שם). ונאמר (תשא לד, ג) „אל ירדנו אל מול ההר ההוא“. ולהעיר מפרשי שמות (שם, ב): ולא אילו אחר כו'.

ולהוסיף: את"ל שאין שם אילנות ועשבים רק הר של אבנים — הרי ע"פ טבע גם עשן אינו שייך. [ואף שזה שהעשן ה' „עד לב השמים“ (ראה פרש"י פרשתנו שבעה"ה 6) זהו לכאורה ענין ניט — הרי אין הכרח ע"ד הפשט¹⁵ להגדיל הנס ולומר שגם עצם התהוות העשן ה' שלא ע"פ טבע. ולהעיר מרד"ה וכל העם תשיד]. וראה לקמן ע' 279 (ס"ז). ומ"ש באוה"ח ע"ה"פ וה"ס עשן: ששלט האש בגופו של הר ונשרפו אבניו כו' — הרי פ"י עשן — שנשרפו, אינו ע"ד הפשט.

(*) באלשיך כאן הקשה: „בהר סיני אין בו אילנות ועצים כי מדבר הוא ואין יהי עשן כולו מפני האש“ (וראה גם אוה"ת פרשתנו ע' תתכט. רד"ה וה"ס עשן תרכ"ח, תרס"ב, תש"א, תשי"ח. ועוד) — אבל ע"ד הפשט אינה קושיא כבפנים. ואולי כוונת האלשיך היא, שהר סיני הוא ברובו של אבנים ואין שייך לומר כי „והר סיני עשן כולו“ (אבל בד"ה וה"ס תרס"ב: שלא היו בה אילנות ועצים כלל).

ומחזורתא לומר שמדרשות חלוקות הן וכבש"מ ספ"ב דלחד מ"ד הסנה הוא הפחות בכל הצומח (ונהלשון „אפילו סנה“) ולחד מ"ד הסנה עושה קוצין ועושה ורדיו. ואכ"מ.

(**) משא"כ ע"ד הדרוש והסוד — ראה במקומות שנזכרו בשוה"ג הקודם.

(10) מצד הפסק השמים — כדלקמן בפרש"י כאן „שהרכין שמים כו'“.

(11) ולא כתב רש"י פירוש לפנ"ז ע"ה"פ „וה"ס עשן כולו מפני אשר ירד עליו ה' באש“ (שהוא המטיל הספק), כ"א ע"ה"פ וירד ג' שהוא עיקר הסיפור כוה — כבכמה מקומות ע"ד שמהכה עד שידעו כל הפרטים (אולי ימצא בהם תירוץ). (11*) ע"ה"פ.

ה' על הר סיני בא הכתוב¹⁷ השלישי והכריע ביניהם מן השמים השמייעך את קולו ליסרך ועל הארץ הראך את אשו הגדולה כבודו בשמים ואשו וגבורתו על הארץ. ד"א הרכין שמים ושמי השמים והציען על ההר וכן הוא אומר¹⁸ ויט שמים וירד."

איז תמוה: איז אונזער פסוק ברענגט רש"י נאך דעם פ' "הרכין שמים כו", און אויפן פסוק "כי מן השמים גו'" זאגט רש"י (א) נאך א פירוש, און (ב) דער איינציגער פירוש דא "הרכין שמים כו" קומט דארט אלס צווייטער פירוש (ד.ה.) ער איז נישט דער פירוש העיקרי לויט פשוטו של מקרא?

אויך דארף מען פארשטיין: בשלמא וואס דארטן איז רש"י משמיט (אין דעם צווייטן פ') די פרטים "כמצע על המטה" און "וירד כסא הכבוד עליהם" (וואס ער זאגט דא) — קען מען זאגן, אז ער פארלאזט זיך אויף זיין פריערדיקן פירוש (און ברענגט נאך דעם כללות הפירוש):

מ'דארף אבער פארשטיין די שינויים דארט און די הוספות¹⁹:

(17) ואתחנן ד, לו.

(18) ש"כ כב, י. תהלים יח, י.

(19) ואף שגם במכילתא יש שינויים בין ב' הדרשות על ב' הכתובים — הרי

[נוסף על העיקר שרש"י מעתיק רק מדרשי חז"ל שהם ע"ד הפשט, ובפרט שכאן לא ציין רש"י המקור (וכנ"ל בפנים) — הרי] במכילתא אפשר לומר שהם ב' דרשות של ב' תנאים [ולהעיר שהדרשה עה"פ וירד נאמרה סתם, ועה"פ כי מן השמים הוא דעת רע"ק (ור' ישמעאל

מאל, איז רש"י מעתיק אין זיין פירוש נאך די מדרשי חז"ל וואס זיינען ע"ד הפשט און נוגע צו פשוטו של מקרא; און בפרט אין אונזער פאל, וואס רש"י צייכנט נישט אן (ווי ער טוט אין מערע-רע¹² ערטער) א מקור צו זיין פירוש — איז מוכח, אז דעם פ' מיט אלע זיינע פרטים, נעמט ער ארויס (נישט פון מכילתא, נאך) פון פשוטו ש"מ¹³.

דארף מען פארשטיין: צוליב מסביר זיין ווי אזוי ביידע זאכן [(א) וירד ה' על ה"ס, (ב) מן השמים דברתי עמכם] קענען זיין צוזאמען, איז לכאורה גענוג צו זאגן בקיצור, "מלמד שהרכין שמים על גבי ההר וירד עליהם"¹⁴,

וואו נעמט רש"י אין פשוטו של מקרא, אז (א) "הרכין שמים העליונים ותחתונים", (ב) נישט נאך "הרכין כו" נאך אויך, "והציען כו". (ג) אין דעם גופא — "כמצע על המטה". (ד) "וירד (נישט, ה" — כלשון הפסוק — נאך) כסא הכבוד עליהם"¹⁵?

ד. נוסף צו די דיוקים אין דעם פירוש רש"י על אתר — דארף מען אויך פארשטיין ווי שטימט דער פירוש רש"י דא מיט זיין פירוש אויף דעם צווייטן פסוק, "כי מן השמים דברתי עמכם", וואו ער איז מפרש¹⁶: "וכתוב אחד אומר וירד

(12) הכוונה להציון שבתוך פרש"י, משא"כ הציונים שבפרש"י שבחצו"ג — שהם הוספה מאוחרת, ואינם בכת"י ודפוסי רש"י הראשונים.

(13) וכדמוכח גם מזה שיש כו"כ שינויים בין לשון רש"י ולשון המכילתא. ואכ"מ.

(14) ראה תיב"ע לעיל פסוק יח: דארכין ל' שמ"א.

(15) ובמכילתא לפנינו: וירד הכבוד (ותיבת "כסא" — ליתא).

(16) ממכילתא עה"פ. וראה תיב"ע ברייתא ד"ג מדות בסופה. מדרש תהלים 'מזמור יח.

(*) וצ"ע, שהרי בתוכי דלעיל הערה 16 — שהתחלת הברייתא היא ר' ישמעאל אומר — הובא הפירוש, "מלמד שהרכין הקביה כו" סתם. והלשון שם הוא ע"ד לשון (רע"מ שב) מכילתא עה"פ כי מן

דער המשך פון די פסוקים דא ברענגט ארויס ווי דער אויבערשטער האט אַראָפּגענידערט אויפן הר סיני אין אַן אופן גלוי לעין כל, ביז אַז דער הר אַליין האט באַקומען אַ קדושה און דער-פאַר — „השמרו לכם עלות בהר ג' לא תגע בו יד ג' לא יוכל העם לעלות אל ה'ס ג' הגבל את ההר וקדשתו“²³.

[און דערפאַר דאַרף רש"י אַנקומען צו אַ רא"י פון פסוק „כי מן השמים ג'“ אַז לא „ירד עליו ממש“ — כאַטש עס שטייט „והר סיני (בלויז) עשן כולו“ (כנ"ל סעיף ב') — ווייל פון גאַנצן המשך הפרשה דא קומט אויס, אַז „ירד עליו ממש“; און דעריבער איז דער פסוק „והר סיני עשן כולו“ ניט מער ווי „מטיל ספק“ („יכול“) צי „ירד עליו ממש“].

משא"כ די פרשה „אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם“ קומט מדגיש זיין דעם היפך — ווי דער אויבערשטער איז הויך און ווייט פון ארץ, און דעריבער „לא תעשון אתי, לא תעשון דמות שמי השמשים לפני במרום“²⁴.

און דערפאַר איז דער פירוש הראשון (והעיקר) דאָרטן, בפשט"מ, אַז „כבודו בשמים ו(רק) אשו וגבורתו על הארץ“ — ווייל לויט דעם פירוש איז מודגש די העכערקייט פון דעם אויבערשטן מן הארץ („כבודו“ איז ניט אַראָפּ על הר סיני נאָר געבליבן „בשמים“);

משא"כ לויטן פ"י אַז „הרכין שמים כר“, איז ניט גלאַטיק די הדגשה „אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם“²⁵ (אַז דער אויבערשטער האט גערעדט

(א) דאָ זאָגט ער „שמים העליונים ותחתונים“ און דאָרטן — „שמים ושמי השמים“²⁶?

(ב) דאָרטן איז ער מוסיף אַ רא"י פון פסוק — „וכה"א ויט שמים וירד“ — דלכאורה: אויב דער פירוש פאָדערט אַ רא"י פון אַ פסוק, האט דאָך רש"י געדאַרפט ברענגען די רא"י דעם ערשטן מאָל ווען ער ברענגט דעם פירוש?

(ג) וויבאלד אַז ער ברענגט אַראָפּ דאָרט נאָר דעם כללות הפירוש אַז אלע פרטים, כנ"ל, צוליב וואָס ברענגט ער אַראָפּ דעם פרט „והציעו על ההר“²⁷ ובפרט אַז אין דעם פסוק וואָס ער ברענגט לרא"י שטייט נאָר „ויט שמים“ — וואָס מיינט „הרכין“²⁸ — און ניט דעם פרט פון „והציעו כר“.

ה. דער ביאור בכל זה:

די חילוקים צווישן די צוויי פירוש רש"י זיינען מצד דעם חילוק כללי צווישן די פסוקים דאָ און אין דער פרשה „אתם ראיתם כי מן השמים דברתי עמכם“:

ס"ל. הכריע השלישי מן השמים השמיעך ג' — פ"י הא' שברש"י):

אבל בפרש"י מסתבר לומר שהם אותו הפירוש, וכדמוכח גם מזה שבפירושו עה"פ כי מן השמים מוסיף „והציעו על ההר“, שבמכילתא שם ליתא. וראה גם מדרש לקח טוב על ב' הכתובים.

20 ולשון המכילתא עה"פ וירד: שמים התחתונים ושמי שמים העליונים. וראה לקמן הערה 28.

21 ובפרט שבמכילתא שם ליתא, כנ"ל הערה 19.

22 כתרגום עה"פ — ש"ב ותהלים שם.

(23) פרשתנו יט, י"ג. שם, כג.

(24) פרשתנו כ, כ וברש"י.

(25) ראה גם משכיל לדוד שם: דלשון מן השמים

לא דייק כיכ לפי זה.

השמים ג' (לא — ע"ד לשון הדרשה עה"פ וירד

ג').

בסתירה צו „וירד ה' על ה'ס“: און דעריבער לייגט רש"י צו, אז [כאטש „הרכין שמים כו" — וואס דאס איז ממעט אין דער הדגשה פון „מן השמים גו" (כנ"ל סעיף ה') — אבער] דער „הרכין שמים“ איז כולל אויך „(שמים ו)שמי השמים“, וואס דאס איז מגדיל די העכערקייט פון דעם אַרט, אז דער אויבערשטער האט גערעדט פון על גבי „שמי השמים“²⁹ (נאָר — ווי זיי האבן זיך געפונען על ההר).

ז. וויבאלד אז פון דעם המשך הפרשה דא קומט אויס, אז „וירד ה' גו“ איז געווען אין אן אופן וואס די קדושת השכינה איז געווען אויפן הר ביו אז דער הר — וקדשתו, כנ"ל, איז נישט מספיק וואס „הרכין שמים כו" — ווייל דאס דערציילט נאָר ווי ס'איז געווען דער „וירד גו“ בכלל, אבער נישט דעם אופן הירידה, אז דער אויבערשטער איז אַראָפּ אויפן ה'ס ביו אז דער הר האט באַקומען אַ קדושה;

דעריבער מוז רש"י דא מוסיף זיין „והציען על גבי ההר“ — עס איז געווען אוועק געלייגט אויפן הר; און נאָכמער: „כמצע על המטה“ — וואס דער „מצע“ איז נישט אַ באַזונדערע חשובע זאך פאַר זיך נאָר ס'איז ווי אַ טייל פון דער „מטה“ — און אזוי אויך בעניננו: די „שמים“ זיינען נישט געבליבען אַ באַזונדער זאך פון דעם הר, נאָר זיי זיינען געוואָרן דער „מצע“ פונעם הר, און דערפאַר איז די קדושת השכינה געווען אויך אויפן הר גופא.

אבער אין פסוק „כי מן השמים גו“, וואו די הדגשה איז ווי דער אוי-

פון אַ הויכן און ווייטן אַרט — „שמים“ בעת אז די שמים זיינען גאָר געוואָרן אַראָפּגענידערט על הארץ, אויפן הר סיני²⁶.

ו. דערמיט איז אויך מובן פאַרוואָס דא זאָגט רש"י „הרכין שמים העליונים ותחתונים“, און דאַרטן — „הרכין שמים ושמי השמים“:

די כוונה פון פירוש רש"י דא איז צו מסביר זיין (דעם תוכן פון דער פרשה) די ירידה פון אויבערשטן אויפן הר, נאָר — אין אן אופן וואס איז נישט בסתירה צו „כי מן השמים גו“ (און „והר סיני עשן גו“):

און וויבאלד אז פון די פסוקים דא קומט אויס, אז (א) דער אויבערשטער אַליין, (ב) האָט אַראָפּגענידערט אויף הר סיני — קען מען דאָך נישט זאָגן אז „הרכין (בלוין איין) שמים“ סתם [אז צווישן ה' און הר סיני (ארץ) איז דא בלוין איין „שמים“]; און דעריבער מוז רש"י צולייגן אז „שמים“ דא מיינט אַלע „שמים“ — „העליונים ותחתונים“.

און היות אז דא רעדט זיך וועגן ירידה, נוצט רש"י [נישט דעם לשון הכתוב²⁷ „שמים ושמי השמים“, נאָר] אַ לשון וואס איז מתאים צום ענין פון ירידה²⁸ — „העליונים ותחתונים“.

משא"כ דאַרטן קומט רש"י צו מסביר זיין די הדגשה פון „כי מן השמים גו“ (נאָר אין אן אופן אז עס זאָל נישט זיין

26 ומ"מ צריך גם לפירוש ה' — כי לפי הא' קשה: (א) „וירד ה' על הר סיני“ משמע שגם „כבודו“ ירד. (ב) כשביל קדושת ההר אין מספיק „אשו וגבורתו“ וצ"ל גם „כבודו“ על ההר.

27 עקב י. יד. ועוד.

28 ובפרט שלשון הכתוב „שמים ושמי השמים“ צריך פ"י (שמים תחתונים ועליונים).

29 ובמכילתא שם: הרכין שמים העליונים (ולא נזכר — תחתונים). ועד"ז הוא בתרי"ב שבהערה 16.

ח. ע"פ הנ"ל, אז דא איז רש"י אויסן צו מסביר זיין די פרטי ואופני הירידה פון דעם אויבערשטן אויף הר סיני, איז אויך מובן פארוואס רש"י זאגט „וירד“ כסא הכבוד עליהם:

ביי יצ"מ שטייט³¹ „ועברתי בארמ"צ גו", אז דער אויבערשטער אָליין נכבודו ובעצמו³² איז אַראָפּגעקומען³³ אין מצרים און „והכיתי כל בכור“. און פונדעסטוועגן געפינט מען נישט אז ביי יצ"מ³⁴ זאל זיין דער עשן וכו' ווי ביי „וירד ה' על הר סיני“³⁵:

בכדי צו מסביר זיין דעם חילוק צווישן „וירד ה' על ה"ס“ און „וארד להצילו מיד מצרים“³⁶, איז רש"י מדייק „וירד כסא הכבוד עליהם“ — וואָס „כסא“ ווייזט אויף התיישבות (קביעות) און גדלות (ובפרט — „הכבוד“) ומלוכה³⁷, ד.ה. אז ביי מ"ת איז דער אויבערשטער געווען בהתיישבות וקביעות אויף ה"ס, און מיט'ן כבוד ומלוכה³⁸. און דערפאר האָט „וירד ה' על ה"ס“ מיטגעבראַכט די אַלע פרטים וואָס ווערן דערציילט אין פרשה.

ט. פון די „ענינים מופלאים“³⁹ ע"ד הרמז והסוד אין פירוש רש"י:

(31) בא יב, יב. וראה שם יא, ד.

(32) ראה פרש"י שם (ד"ה אעשה שפטים אני ה'): אני בעצמי ולא ע"י שליח.

(33) להעיר גם מנח יא, ה וברש"י. וירא יח, כא וברש"י.

(34) ועד"ז בקרי"ס ד, נכבודו נגלה עליהם (פרש"י בשלח טו, ב ד"ה זה אלי) ומ"מ לא היי בזה כל הפרטים שבמית.

(35) ולהעיר ד, ויש שמים וירד" קאי בפשטות על המכות דמצרים — ראה פרש"י ש"ב ותהלים שם. ועוד.

(36) שמות ג, ח.

(37) פרש"י מקץ מא, מ.

(38) להעיר מפרש"י בראשית א, ב.

(39) לשון השל"ה במס' שבועות שלו (קפא, א).

בערשטער האָט גערעדט מן השמים (ניט פון ארץ) — קען רש"י נישט זאָגן אז דער פסוק מיינט מדגיש זיין „והציען כו“) כמצע על המטה“, ווייל דאָס איז אַ הדגשה אויף להיפך — אז די שמים זיינען געווען „בטל“ צום הר (ארץ).

רש"י מוז אָבער אויך דארטן צולייגן „והציען“, ווייל מיט „הרכין שמים כו“ אליין ווערט נישט פאָרענטפערט די סתירה פון „וירד ה' על ה"ס“ וואָס איז כולל אז עס איז געווען קדושה אויפן הר גופא; און דעריבער מוז רש"י זאָגן „והציען“ — אז די שמים זיינען נישט געבליבן העכער פון ה"ס, נאר „הציען על ההר“.

דערמיט איז אויך מובן וואָס רש"י דארף דארטן צולייגן די ראי' פון פסוק „ויט שמים וירד“: די ראי' פון פסוק איז אויף דעם, אז מער ווי „ויט שמים“ — וואָס מיינט „הרכין“²² — איז דער פסוק נישט מדגיש — איז אזוי אויך בפסוק כי מן השמים. די פסוקים רעדן נישט וועגן „כמצע על המטה“³⁰ וואָס דאָן ווערט „אויס שמים“ — די „שמים“ (מצע) ווערט אַ „טייל“ פון דעם הר („מטה“), נאר „הציען“ איז בלויז אַ המשך פון „הרכין“ (עס ווערט נכלל אין דעם „ויט“) — ער האָט אַראָפּגעבויגן די שמים ביז צום הר, אָבער נישט מער ווי דאָס, אויך דאָן זיינען זיי געבליבן „שמים“ פאַר זיך (וואָס דערפאַר פאַסט די הדגשה „אתם ראייתם כי מן השמים דברתי עמכם“).

(30) ב' הפירושים ברש"י אינם סותרים זל"ז — אלא שבכל מקום מפרש רש"י מה מדגיש פשט"מ דפסוק זה: בכתוב „וירד ה' על ה"ס“ שבו מודגשת קדושת ההר, הרי בפרט זה השמים הם „כמצע על ההר“: בכתוב „כי מן השמים גו"ה מודגש שמים בפרט, מעתיק רש"י רק „והציען“.

מלכות שבכתר — ד.ה. ווי כתר, וואס איז העכער פון וועלט, שטייט אין א תנועה פון גילוי למטה (מלכות); און אזוי אויך איז אין מלכות פאראן כתר שבמלכות. — אז אין מלכות, עלמין דאתגליין⁴⁰, ווערט נתגלה „כתר“.

און דאס איז דער חילוק צווישן די צוויי פסוקים:

קאפיטל יט פסוק כ — אז דער „כ“ איז א פרט אין דעם „יט“ — ווייזט אויף כתר שבמלכות; און דערפאר איז זיין (דעם קאפיטלס) כללות־דיקנער תוכן — ירידה (מלכות); נאך רש"י, יינה של תורה⁴⁶, איז מגלה, אז וואס שטייט אין אט דער ירידה — „הרכין שמים כו“, כתר שבמלכות.

אבער קאפיטל כ פסוק יט — אז „יט“ איז א פרט אין „כ“ — ווייזט אויף מלכות שבכתר; און דערפאר איז זיין תוכן כללי — „מן השמים גו“, ווי דער אויבערשטער איז אפגעטראגן פון וועלט (כתר); און אויך דא איז רש"י מגלה, אז דאס איז ניט ווי כתר איז לעצמו ובהעלם, נאך „הרכין שמים כו“ — מלכות שבכתר.

יוד. דאס איז אויך דער ביאור פנימי אין דעם, וואס אין זיין פירוש אויפן פסוק „וירד גו“ זאגט רש"י „כמצע על המטה“, און אויפן פסוק „כי מן השמים גו“ איז ער דאס משמט:

וויבאלד אז כתר שבמלכות איז א פרט אין ספירת המלכות, וואס ענינה איז ירידה למטה, איז אויך אין דעם „כתר“ שבה שייך א ירידה און התלבשות

דער חילוק הנ"ל צווישן די צוויי (פסוקים — ובמילא) פירוש רש"י הנ"ל

— אז דא איז מודגש די ירידה, נאך די ירידה איז באופן פון „הרכין שמים כו“ (אז אויך די שמים זיינען אראפגע-נידערט), און דארטן איז די הדגשה אז „מן השמים דברתי עמכם“, העכער פון ארץ, נאך ווי שמים זיינען אין א מצב פון „הרכין כו“ —

איז מרומז אין דעם, וואס דער פסוק „וירד ה' על ה'ס“ איז אין קאפיטל יט פסוק כ, און דער פסוק „כי מן השמים גו“ אין קאפיטל כ פסוק יט⁴⁰:

יט (שטייט אין ספרים) איז די גימטריא פון דעם מילוי פון שם הוי' (שם מ"ה)⁴¹ — וואס דער ענין המילוי איז, ווי מען זאגט ארויס דעם אות בדיבור⁴² („גילוי ההעלם“), און אין ספירות איז דאס ספירת המלכות⁴³; כ' איז (ר"ת) כתר⁴⁴, וואס כתר איז מקיף און העכער פון סדר השתלשלות.

וויבאלד אז אלע ספירות זיינען כלולות זו מזו, איז אין כתר פאראן

40 ידועה השקו"ט בנוגע לחלוקה זו לקאפיטל-לאך ומקורה — אבל בכל אופן הרי נמצאת חלוקה זו בכל הספרים דכל תפוצות ישראל (וגדולי ישראל) ומאז כ"כ דורות, ומנהג ישראל תורה היא. ולהעיר מהרמב"ם הל' ממרים (פ"א ה"ב. ג. פ"ב ה"ב) בנוגע למנהגות ומנהג שפשט בכל ישראל. — וראה לקו"ש ח"ה (ע' 57 ואילך. ע' 337 ואילך) בענין שמות הסדרות.

41 לית להאריזיל בראשית ב, כג. שה"פ ולית שם ג, כ. כ. ס' הליקוטיו שם ב, ז. ת"א ו, ד. סידור קטן, ב.

42 ראה סידור שם. קנט, ב. קצב, ב. ועוד.

43 סידור שבהערה 41.

44 לקו"ת שה"ש לה, ג. ושם: וכן עשרים הוא גימט' כתר, וראה פרדס שער טו פ"א. שכ"ז פ"ד (מהקדמת תק"ז).

אז כתר איז בעצם אן אור וואס איז
העכער פון עולמות, איז אויך ווען עס
איז מאיר למטה (מלכות שבכתר), איז
עס ניט אין אן אופן וואס ער איז זיך
מתלבש אין זיי, נאר ער בלייבט בבחי'
מקיף⁴⁷ — „שמים“.

(משיחות ש"פ יתרו וש"פ משפטים תשל"ז)

למטה, ביו „כמצע על המטה“⁴⁷ (כנ"ל
סעיף ז');:

משא"כ מלכות שבכתר — אט דאס
וואס כתר איז מאיר למטה — וויבאלד

47) ולהוסיף: מלכות נקראת מטה (פרדס שער
כ"ג ערך מטה. מאור"א ע' מטה. וראה זח"ב קלג, א.
הגהות הרח"ו לזח"ג ס, א): העליון שבה, המקיף וכ'
— כתר שבמלכות, הוא כ(דוגמת) מצע על המטה
(שהוא ביחד עם זה — חלק מהמטה).

48) ראה תו"א ס"פ ויקהל (כפ"י „אסתלק יקרא
דקוביה“).

יתרו ה

וואס איז די שייכות פון דעם ערשטן מאמר המכילתא (וועגן די אלע ענינים וואס „נאמרו בדיבור אחד“) מיט דעם מאמר „זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש כו“?

ב. וועט מען עס פארשטיין בהקדים הביאור אין דרשת המכילתא „זכור מלפניו ושמור מלאחריו כו“: פון דעם וואס די מכילתא לערנט ארויס דעם דין „מוסיפין מחול על הקודש“ פון פסוק „זכור את יום השבת גו“ איז משמע, אז דאס איז א דין (בעיקר) בא שבת — דארף מען פארשטיין: דער דין „מוסיפין מחול על הקודש“ איז דאך גלייך אזוי אויך ביי יום הכפורים און יו"ט, ובלשון הברייתא בגמרא⁹, „כל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקודש“¹⁰.

מ'קען ניט זאגן אז דער לימוד איז נאך אן אסמכתא בעלמא פון פסוק¹¹,

א. אויפן פסוק „זכור את יום השבת לקדשו“ שטייט אין מכילתא: זכור ושמור שניהם נאמרו בדיבור אחד, מחללי מות יומת¹² וביום השבת שני כבשים¹³ שניהם נאמרו בדיבור אחד, ערות אשת אחיך¹⁴ יבמה יבוא עליה¹⁵ שניהם נאמרו בדיבור אחד¹⁶, לא תלבש שעטנז וגדילים תעשה לך¹⁷ שניהם נאמרו בדיבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן שנאמר וכו'.

ווייטער איז ער ממשיך אין מכילתא „זכור ושמור זכור מלפניו ושמור מלאחריו מכאן אמרו מוסיפין מחול על הקודש משל לזאב שהוא טורף“¹⁸ מלפניו ומלאחריו¹⁹.

דארף מען פארשטיין: ס'איז ידוע אז אלע פירושים אויפן זעלבן ווארט אדער ענין האבן צווישן זיך א שייכות; ובפרט בנדו"ד, וואס די צוויי דרשות קומען בהמשך אחד —

(9) ר"ה ט, א. יומא פא, ב. ת"כ אמר כג, כז.

(10) כ"ה ביומא שם. (וראה דק"ס שם). ובשו"ע אדה"ז סרס"א ס"ד. ובר"ה שם: כל מקום שיש בו שבות מוסיפין כו' (אבל בתוד"ה כל נעתק „שנאמר“ — ככיומא שם. וכ"ה בר"ח ודק"ס שם). בתוכי שם (ועד"ז בר"ף ורא"ש (פ"ח ס"ח) יומא שם ובשו"ע אדה"ז ר"ס תרח): כל שבתה שאתה שובת אתה מוסיף לה בין מלפני בין מלאחרי. וראה לקמן הערה 37.

(11) או ש"ל (למעט הפלוגתא עם הש"ס — ראה בפנים ס"ג) שבנוגע ליו"ט ס"ל להמכילתא שלימוד הש"ס הוא אסמכתא בעלמא

— וגז' דוחק גדול, כי עפ"י צ"ל דהלימוד בש"ס בנוגע לתוספת שבת הובא דרך גררא, כי הוא מדאורייתא (אלא שנלמד מזכור ושמור כו').

כו דוחק גדול לומר דלהמכילתא כל הלימוד בש"ס (גם בנוגע ליוה"כ"פ) הוא אסמכתא בעלמא. וראה לקמן בפנים ס"ז.

(1) פרשתנו כ, ת.

(2) הובא בפרש"י עה"פ (בשינוי סדר). וכ"ה בספרי תצא כב, יב (ומוסיף עוד ענין שבדיבור אחד נאמרו). ירושלמי נדרים פ"ג ה"ב (ומוסיף עוד ב' ענינים). שבוועות פ"ג ה"ה (כנ"ל בנדרים. וליטא „זכור ושמור בדיבור אחד“). וראה שמ"ר פכ"ח, ד.

(3) תשא לא, יד.

(4) פינחס כח, ט.

(5) אחרי ית, טז.

(6) תצא כה, ה.

(7) בשמ"ר שם. וכן דבור זכור את יום השבת לקדשו. ואמר וביום השבת שני כבשים בני שנה. דבור ערות אשת אחיך לא תגלה כי ישבו אחים יחדיו. וכולן אמרו בבת אחת.

(8) תצא כב, יא"ב.

(8*) וכ"ה גם ביליש עה"פ. וי"ג „טורד“ (ראה מכילתא הוצאת האר"י ויטק. וראה שם עוד גירסא „לאב שהי טרוד“).